

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

////////////////////////////////////// TANULMÁNY //

Nemnővekedés: egy új gazdasági paradigma európai fejleményei

MÉSZÁROS SÁNDOR

Kulcsszavak: nemnővekedés, gazdasági paradigma, ökológiai fenntarthatóság, társadalmi igazságosság.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A nemnővekedés (degrowth) a fejlett országok számára ajánlott új gazdasági paradigma, amely hosszú távon bolygónk ökológiai fenntarthatóságát és az igazságosabb társadalmak kialakítását eredményezheti. A fogalom karrierje Latouche francia közgazdász 2006-os könyvével indult, amelyet két nemzetközi konferencia, négy latin nyelvű országban pedig politikai mozgalom is követett. Jelen cikk szerzője javasolja, hogy – az alulról jövő kezdeményezések mellett – valamelyik fejlett EU-tagállam is vállalja fel e mozgalom támogatását. A hazai agrárszakemberek a témakörön belül elsősorban az ökofalvakkal, az alacsony fogyasztású vidéki életmóddal és a szövetkezeti bankokkal kapcsolatos francia és spanyol kezdeményezéseket hasznosíthatják, amelyeket ők a nemnővekedés gyakorlati kísérleteinek tekintenek.

BEVEZETÉS

A „**gazdálkodás**” folyóirat 2010-es évfolyamában közölt cikkemben egy új gazdasági paradigmát próbáltam felvázolni, amely szolgálhatná a fenntartható fejlődést, és ugyanakkor a jelenleg uralkodó neoklasszikus paradigma helyébe léphetne (Mészáros, 2010). 2011. március 23-án Serge Latouche párizsi közgazdász és filozófus előadást tartott a budapesti Francia Intézetben, amelyből kiderült, hogy mégiscsak van egy új paradigma-jelölt az örökös növekedést szimbolizáló neoklasszikus paradigma helyett, amely elsősorban nyelvi okból (másképpen a speciális terminus miatt) kerülte el eddig figyelmemet. Latouche professzor ugyanis már 2006-ban könyvet jelentetett meg a nemnővekedésről, amelyet csak az idén fordítottak magyarra (Latouche, 2011). Emellett a nemnővekedésből politikai mozgalom is született a latin nyelvű

Franciaországban, Olaszországban, majd később Belgiumban és Spanyolországban. Sőt, két nemnővekedési konferenciát is tartottak azóta, Párizsban és Barcelonában. Ezért vállalkoztam arra, hogy a „**gazdálkodás**” olvasóit megismertetem az új paradigma körüli vitákkal, a mozgalom célkitűzéseivel, és megpróbálok egyfajta összegző értékelést is adni az új koncepció jövőbeli esélyeiről.

LATOUCHE FRANCIA NYELVŰ, 2006-BAN MEGJELENT KÖNYVÉRŐL

A professzor harmadik, 138 oldal terjedelmű könyve *A nemnővekedés diszkrét bája* címet viseli. A francia „décroissance” kifejezés később az angol nyelvben „degrowth” néven honosodott meg, a magyar terminust pedig a mű közgazdász fordítójának, Balogh-Sárközy Zsuzsannának

köszönhetjük. Maga a décroissance szóhasználat nem előzmény nélküli, hiszen azt elsőként *Nicholas Georgescu-Roegen*, a bioökonómia, avagy ökológiai közgazdaságtan úttörője használta (*Georgescu-Roegen, 1994*). A nemnövekedési mozgalom „atyjának” azonban a növekedéstagadónak is nevezett Latouche professzort tekintik.

Latouche koncepciójának szerintem legnagyobb érdeme, hogy a növekedés korlátaiba ittköző mai világ számára megoldást kíván nyújtani. Gondolkozásának kiindulópontját legtömörebben talán az a 29. oldalon található – és a borító hátoldalára is kiemelt – kissé gunyoros mondata fejezi ki, miszerint „ha valaki azt hiszi, hogy egy véges világban létezhet végtelen növekedés, annak vagy elment az esze, vagy közgazdász”. Ám a nemnövekedés jelentésére mégsem könnyű pontos definíciót találni a könyvben. A „Mi is az a nemnövekedés?” alcímet viselő részben a szerző azt írja: „Szigorúan véve, elméleti szinten sokkal indokoltabb volna »a(n)ti»növekedésről« beszélni nemnövekedés helyett, éppen úgy, mint amikor ateizmusról beszélünk” (21. oldal). A mozgalomról pedig ugyanitt a következő olvasható: „Követőink célja egy olyan társadalom létrehozása, amelyben jobban élünk, miközben kevesebbet dolgozunk és kevesebbet fogyasztunk” (21-22. oldal). Ugyanezt a 71. oldalon a nemnövekedés receptjeként még tömörebben fogalmazza meg a szerző: „többet és jobbat kevesebből”.

A nemnövekedést valóban paradigmaként említik már az előszó első mondatában, de maga *Latouche* professzor *isszükséges paradigmaváltásról beszél* (42. oldal). Az új paradigma természetesen leginkább az örökös növekedés dogmájával áll ellentétben. De emellett vannak további fontos tulajdonságai is, mivel a szerző például a *fenntartható fejlődést is kritizálja*. Szerinte ez a kifejezés az amerikai ipari lobb hatására és *Henry Kissinger* közbenjárására aratott győzelmet az 1972-ben Stockholmban elfogadott, jóval óvatosabb „öko-fejlődés” terminus felett (24. oldal). A szerző a WWF (Természetvédelmi Világalap) 2006. évi je-

lentésére hivatkozik, amely szerint a világon csak egyetlen ország (Kuba) rendelkezik olyan kismértékű ökológiai lábnyommal, amely mellett a fejlődés fenntartható (23. oldal). Érdekes módon így Latouche könyvében a fenntarthatóság inkább ok, kiindulás, míg később (a párizsi konferencián, mint látni fogjuk) már céljá válik.

Latouche professzor koncepciójának harmadik fontos jellemzője a visszatérés a lokális gazdasági autonómiához. Agrárgazdasági szempontból pedig különösen figyelemre méltó, hogy e tekintetben elsőként az élelmiszer-ellátásra gondol. „A relokalizáció programja mindenekelőtt az élelmiszer-ellátás területén valósítható meg, de a későbbiekben magában foglalhatja a gazdasági és pénzügyi önellátást is.” (62. oldal) Ebbe a szerző beleérti az energiafogyasztás csökkentését és a megújuló energiaforrásokra való átállást is, ami a klímaváltozás fékezése miatt szükséges.

Az új paradigma (negyedik sajátosságként) még azzal is kitűnik, hogy alulról jövő kezdeményezéssel (civil mozgalomként) indul, amely önkéntes és békés átmenetet tesz lehetővé a nemnövekedés társadalmára. Az áttérés folyamatát Latouche viszonylag hosszú folyamatként képzei el, szerinte 2050 táján kellene kikerülnünk a növekedés társadalmából.

AZ ELSŐ NEMNÖVEKEDÉSI KONFERENCIA (PÁRIZS, 2008)

A témáról az első kétnapos nemzetközi konferenciát Franciaországban tartották, 140 résztvevővel és 90 szerepléssel (előadás, vetítés, poszter). Ez a tanácskozás átütő jelentőségűnek bizonyult a téma karrierje szempontjából:

1. A nemnövekedés fogalma ekkor került be a nemzetközi, angol nyelvű szóhasználatba, s ezáltal elfogadott, bevett kutatási területté vált.

2. A gazdaságra vonatkozóan a konferencia fő üzenete, hogy a nemnövekedés egy folyamat (átmenet) az ún. állandósult állapotú gazdaság (steady state economy) elérésére. A két fogalom összekapcsolá-

sa elismerésre méltó tudományos teljesítménynek tekinthető.

3. Az ökológiai fenntarthatóság mellett célul tűzték ki az országok közötti társadalmi igazságosság (méltányosság) elérését is. Ily módon a fenntartható fejlődés mindhárom pillére szerepet kapott az új koncepcióban.

4. Sikerült egy logikus, tömören fogalmazott és pontokba szedett deklarációt kiadni, amelynek lefordított szövegét közreadjuk, mert nagyon megkönnyíti a téma áttekintését, megértését.

5. A *Journal of Cleaner Production* (A tisztább termelés) c. folyóirat 2010. évi különszáma tartalmazza a konferencia legfontosabb előadásait, elsőként egy áttekintő cikket a nemnövekedés irodalmáról, „Válság vagy lehetőség? Gazdasági nemnövekedés a társadalmi igazságosságért és az ökológiai fenntarthatóságért” címmel (*Schneider et al., 2010*).

Tartalmi szempontból a következő megállapításokat tartom kiemelhetőnek:

- *Schneider, Kallis és Martinez-Alier* összegző cikke alapján a nemnövekedés „paradigmatikus üzenete”, hogy emberi haladás gazdasági növekedés nélkül is lehetséges.

- *Kerschner* – aki a nemnövekedés és az állandósult állapotú gazdaság viszonyával foglalkozott – megállapította, hogy a fenntarthatóság elérése több úton lehetséges. Egyik ilyen út a nemnövekedés, amire ezért szükség is van, de a világnak csak bizonyos régióiban és periódusaiban.

- Ugyancsak *Kerschner* állítja, hogy a nemnövekedés követői – taktikából – kerülnek a megnyilatkozást a népességszám korlátozásának igényéről. Pedig szerinte a gazdaság stabilizálása elkerülhetetlenül szükségessé teszi a népességszám növekedésének megállítását is. Az áttekintő cikk szerzőhármasának álláspontja szerint a világ népességének 8 milliárd főnél kellene megállapodnia, utána pedig kissé csökkennie.

- Kritikusai is akadtak azonban a nemnövekedésnek. A legerősebb bírálat

Griethuysen részéről hangzott el, aki szerint a növekedés dinamikáját a vagyont mozgatja, ezért a piacgazdaságokban a hatalmat birtoklók ellenállnak majd az újraelosztó jellegű társadalmi változásoknak. Ezért ő „idealisztikus felhívások” helyett a magántulajdon korlátozására szólított fel.

- *Cattaneo és Gavalda* viszont gyakorlati változásról is beszámolt. A Barcelona környéki *Collserola* dombjain ugyanis félig autonóm, kisméretű, kollektív települések létesültek. Az itt lakók – közös beleegyezéssel – alacsony szintű életvitelt (low-intensity economy) választottak maguknak. A szerzők mérik egyes háztartások energia-, idő- és költségfordítását, e kezdeményezéseket ugyanis a nemnövekedés gyakorlati kísérleteinek tekintik, magát a nemnövekedést pedig egyfajta demokratizálódási folyamatként fogják fel.

A MÁSODIK NEMNÖVEKEDÉSI KONFERENCIA (BARCELONA, 2010)

A második, immár négynapos konferenciára Spanyolországban került sor, több mint 40 országból 500-at is meghaladó résztvevővel, a téma iránti érdeklődés tehát többszörösére fokozódott. Az előadók között első helyen szerepelt az a kanadai *Peter Viktor*, akiről előző cikkemben már bővebben szóltam.

E második konferencia célja elsősorban javaslatok megfogalmazása, kimunkálása volt. Ennek érdekében a tanácskozás 29 (!) szekcióban folyt, a szekcióvezetők által előzetesen megfogalmazott kérdések alapján. Itt is készült deklaráció, amely a fontosabb javaslatokat ugyan felsorolja, de annyira „slágvortos” formában, hogy szerintem így nincs értelme közzétenni. Ehelyett megpróbálkozom a legfontosabb, legérdekesebb előadások alapján képet adni a téma előrehaladásáról.

Mindenesetre e második összefoglaló eredményeként könyvelhető el egy interneten elérhető, *DegrowthPedia* nevű honlap, amely folyamatosan tájékoztat a téma állásáról, eseményeiről.

(1) A nemnövekedés értelmezésével kapcsolatban a legérdekesebb előadást talán *van den Bergh (2010)* tartotta, aki ennek ötféle mutatóját is lehetségesnek tekintette (GDP, fogyasztás, munkaidő, erőforrás-felhasználás stb.), s e mutatókat négyféle szempontból értékelte. A fő probléma szerinte a hatékony környezetpolitika kialakítása, ami elsősorban nemzetközi egyezményekkel érhető el. Véleménye szerint nem a degrowth vezet el a hatékony környezetpolitikához, hanem fordítva: a hatékony környezetpolitika eredményezi a nemnövekedést. Szerinte a *Herman Daly* által javasolt adható-vehető kvóták kemény és környezetileg releváns korlátai a gazdasági növekedésnek.

(2) A nemnövekedés közgazdasági megvalósítása terén *Löhr (2010)* készített egy nagyon alapos tanulmányt. Már a kiinduló tétele is meglehetősen meghökkentő: további növekedés esetén a politikusok az ökológiai, a társadalmi vagy a gazdasági összeomlás közül választhatnak. E döntési kényszerből (trade-off helyzet) a kiutat keresve szerinte a növekedés forrásait kell elemezni, ami vagy a nettó beruházás növekedése, vagy a termelékenység emelkedése lehet. Miután a nemnövekvő gazdaságnak előfeltétele a nulla értékű kamatláb, szerinte megfontolandó *Silvio Gesell* (Keynes kortársának) javaslata, ő ugyanis már akkoriban nulla szintre akarta levinni a kamatlábat és a jövedelmezőséget. De a nulla-növekedéshez más feltételek is szükségesek, így a népesség növekedésének is meg kellene állnia és kulturális változásnak is be kellene következnie a társadalmakban.

(3) *Bilancini és D'Alessandro (2010)* modellező tanulmánya számomra abból a szempontból tűnt ki, hogy mi mindent lehet manapság már modellel kezelni. A szerzők háromféle irányítási rendszert képeztek le, és endogén növekedési modellt alkalmaztak, amelyben a fizikai és a társadalmi tőke a növekedés motorja. A vizsgálatok a címben is szereplő „boldog nemnövekedés vagy boldogtalan növekedés” alternatíváját elemezték. Az eredményekből kiderült,

hogy a rövidlátó kormányzás nem ismeri fel, hogy a munkaidő-csökkentés hozzájárul a társadalmi tőke felhalmozódásához. A jól informált kormányzat viszont képes erre, s így áttérhet a növekvő gazdaságról a társadalmi tőke felhalmozódásához vezető rendszerre.

(4) *Maurin (2010)* a „Ne feledkezzünk meg a gazdagokról” c. részletes szociológiai tanulmányában azt fejtegette, hogyan nyerhetnénk meg a fejlett országok vagyos és felső középosztályának egyéneit a nemnövekedés ügyének. A degrowth terjesztésének útjában három akadályt jelölt meg, amelyek azonban szerinte együttműködéssel és konkrét kezdeményezésekkel leküzdhetők. A szerző külön pontban magyarázza, hogy „miért a gazdagnak kell elsőként cselekednie?”, de azért alcímként azt is hozzáteszi, hogy „egyáltalán tudatában vannak-e a gazdagok, hogy globális válság időszakában élnek?”.

(5) *Kallis (2011)* „A nemnövekedés védelmében” című vetített előadásának szövege már az idén jelent meg az *Ecological Economics* folyóiratban. Kiinduló tézise, hogy a természeti erőforrások és a szén-dioxid-kibocsátás korlátai fenntarthatatlanná teszik a (világ)gazdaság további növekedését. Ha viszont a degrowth elkerülhetetlen, immár az a kérdés, hogyan lesz társadalmilag fenntartható. A (helyes) árképzés egymagában nem biztosítéka a „sima” alkalmazkodásnak. Ezért egész sor környezeti és újraelosztási szabályozás szükséges, így a minimális jövedelemre, a munkaidőre, a fogyasztási és környezeti adókra, a reklámok korlátozására. Ezek az intézkedések viszont nem hozhatók meg a piacgazdaságok jelen viszonyai között, ezért kulturális (emberi magatartásbeli) és politikai változásokra van szükség.

MAGYAR VONATKOZÁSOK

A két nemzetközi konferencián magyar szereplőről – sajnos – nincsen tudomásom. Viszont Latouche könyvében és a konferenciákon többen is hivatkoztak *Polányi Károlyra*, a nemzetközi hírű gaz-

daságtörténészre, aki 1886 és 1964 között élt, s a „mértékletes bőség” fogalmát elsőként dolgozta ki (*Polányi, 1997*).

A fenntartható fejlődés témakörében pedig gazdag magyar szakirodalom született, kiemelhető például *Csete Lászlónak és Láng Istvánnak (2009)* a vidék fenntartható fejlődéséről írott ötletgazdag könyve, amelyben az ajánlások gyakran egybehangzóak a nemnövekedés irodalmában található javaslatokkal.

Ugyancsak érdemes megemlíteni *Kocsis Tamás (2010)* „Hajózni muszáj” mottójú cikkét, amely a gazdaság (GDP), a környezet (ökológiai lábnyom) és a társadalom (jól-lét, boldogság) három dimenziójában mutatja be Magyarország helyét a nemzetközi mezőnyben és ajánl stratégiákat a hármas koordináták közötti navigáláshoz.

ÉRTÉKELES

1. A téma jelentőségét kétségtelenül az adja meg, hogy új paradigmaként egyfajta megoldást kínál bolygónk jelenlegi gazdasági, társadalmi és környezeti gondjaira, igaz, csak hosszú távon.

2. Ugyanakkor nem állítható, hogy a nemnövekedés fogalma, illetve paradigmája már tudományosan érett, kiforrott koncepciót alkot. Még a barcelonai deklaráció is azt írja, hogy „a vita az elején tart”. Ezért talán túlzott volt az az elvárás, hogy a második konferencia már javaslatokkal álljon elő a politikusok számára. Amíg olyan fontos kérdésekben is vita folyik, hogy például a hatékony környezetpolitika hozza-e majd el a nemnövekedés gazdasági rendszerét (vagy éppen fordítva), addig nem lehet a szükséges intézkedéseket kidolgozni.

3. Az emberiség számára fontos lenne, hogy ne válság (pláne összeomlás) kényszerítse ki a meghozandó gazdasági, társadalmi és környezeti döntéseket. Ebből a szempontból kérdéses, hogy az alulról jövő kezdeményezés (a ráépülő mozgalommal együtt) önmagában elég gyors változásokra vezet-e? Korántsem biztos ugyanis, hogy a 2050-ig hátralevő 3-4 évtized még rendelkezésünkre fog állni a szorító globális prob-

lémák megoldásához. A klímaváltozás, a népesedési fejlemények stb. számottevően lerövidíthetik az áttérésre felhasználható időt.

4. Szerintem ezért felülről is kezdeményezni kellene a szükséges változásokat. Az alulról induló és a felülről jövő folyamatok megférnek egymás mellett, sőt találkozáva kiegészíthetik egymást, így gyorsabb megvalósulást eredményezhetnek. Mivel európai kezdeményezésről van szó, az lenne a jó, ha valamelyik fejlett EU-tagállam (talán Franciaország) állna az ügy élére.

5. Ennek érdekében nem elegendő pusztán gazdag egyéneket megnyerni a nemnövekedés támogatására. Rajtuk kívül felső és középszintű politikusokat, vállalkozókat, s nem utolsósorban a közgazdasági főáramlat (mainstream) jeles képviselőit is meg kellene győzni az új paradigma üdvöztető voltáról.

6. Az új koncepció néhány aspektusa azonban még eléggé kidolgozatlan. A gazdasági nemnövekedés és növekedés területi allokációját nyilvánvalóan nem elég olyan nagy aggregátumokra megadni, mint a globális Észak és Dél. De tisztázásra szorul például az is, hogy a Föld népességének különböző jövőbeni variánsai hogyan befolyásolják majd a degrowth eszméjének terjedését? Az új kutatásokat tehát célszerű lesz az eddig megválaszolatlan kérdések irányába indítani.

7. Az agrárgazdaság számára fontos tény, hogy a „relokalizáció”, azaz a vidék és a vidéki élet felértékelődése szerepet kapott az új paradigma kialakításában. E körben fokozott érdeklődésre tartanak számot azok a gyakorlati kísérletek és kezdeményezések, amelyeket az „alacsony intenzitású életmóddal”, az ökofarmokkal vagy a szövetkezeti bankokkal kapcsolatban (főként Franciaországban és Spanyolországban) tettek. De az előbbieket mellett azok a várható hatások is érdeklik majd az agrárszakembereket, amelyeket a nemnövekedés a világelelmiszerhelyzetre és az élelmiszerek világgpiaci árára hosszú távon kifejti.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Bilancini, E. – D'Alessandro, S. (2010): Happy degrowth vs. unhappy growth. Proc. 2nd degrowth conf. Barcelona, 1-16. pp. – (2) Csete L. – Láng I. (2009): A vidék fenntartható fejlődése. MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, 171 p. – (3) Georgescu-Roegen, N. (1994): La Décroissance: entropie, écologie, économie. Sang de la terre, Paris. – (4) Kallis, G. (2011): In defence of degrowth. Ecological Economics 70(5):873-880. pp. – (5) Kocsis T. (2010): „Hajózni muszáj!” A GDP, az ökológiai lábnyom és a szubjektív jólét stratégiai összefüggései. Közgazdasági Szemle 57(6):536-554. pp. – (6) Latouche, S. (2011): A nemnövekedés diszkrét bája. Savaria Univ. Press, Szombathely, 138 p. – (7) Löhr, D. (2010): Zero growth and zero interests rate: The revival of an old idea. Proc. 2nd degrowth conf. Barcelona, 1-20. pp. – (8) Maurin, F.D. (2010): Don't forget the rich: A strategy proposal for spreading the idea of degrowth. Proc. 2nd degrowth conf. Barcelona, 1-20. pp. – (9) Mészáros S. (2010): A fenntartható fejlődést szolgáló paradigma. Gazdálkodás 54(3): 275-285. pp. – (10) Polányi, K. (1997): A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei. Mészáros Gábor Kiadó, Bp. – (11) Schneider, F. – Kallis, G. – Martinez-Alier, J. (2010): Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability. Introduction to this special issue. Journal of Cleaner Production 18: 511-518. pp. – (12) van den Bergh, J. (2010): Five types of „degrowth” and a plea for „agrowth”. Proc. 2nd degrowth conf. Barcelona, 1-15. pp.

DEKLARÁCIÓ

Mi, a Gazdasági Nemenőkedés az Ökológiai Fenntarthatóságért és Társadalmi Igazságosságért (equity), Párizsban 2008. április 18-19-én tartott konferencia résztvevői, az alábbi nyilatkozatot tesszük:

1. A gazdasági növekedés (a GDP vagy GNP növekvő reálértékével kifejezve) a termelés, fogyasztás és beruházás emelkedését jelenti a jövedelemre (economic surplus) való törekvés kapcsán, ami elkerülhetetlenül az anyagok, az energia és a föld fokozott felhasználásához vezet.
2. Az áruk és szolgáltatások termelésében és fogyasztásában az ökológiai hatékonyság javulása ellenére a globális gazdasági növekedés a természeti erőforrások fokozott kiaknázását, valamint nagyobb mérvű hulladékkibocsátást és légszennyezést (emissions) eredményezett.
3. A globális gazdasági növekedésnek nem sikerült a szegénységet lényegesen mérsékelnie, a kereskedelemben és a pénzpiacokon érvényesülő egyenlőtlen csere miatt, ami tovább fokozta az országok közötti egyenlőtlenégeket.
4. A fizika és az ökológia megalapozott elvei szerint a globális termelés és fogyasztás méretének végső korlátja van, amelyet az egyes nemzetgazdaságok csak úgy érhetnek el, ha a máshol élők, illetve a jövő generációk számára fokozott környezeti és társadalmi költségeket okoznak.
5. A legjobb rendelkezésre álló tudományos tények azt mutatják, hogy a globális gazdaság ökológiailag fenntartható határain túl növekedett, ahogy számos nemzetgazdaság is, különösen a leggazdagabbak (az elsőként iparosodott országok az északi féltekén).
6. Arra is gyarapodó bizonyíték van, hogy a termelés és fogyasztás globális növekedése társadalmilag fenntarthatatlan és gazdaságtalan – abban az értelemben, hogy költségeik meghaladják a hasznaikat (benefits).
7. Azáltal, hogy a földi környezeti erőforrásokból jogos (legitimate) részarányuknál többet használnak fel, a leggazdagabb nemzetek valójában csökkentik a szegényebb országok rendelkezésére álló környezeti teret (space), így kedvezőtlen környezeti hatást gyakorolnak rájuk.
8. Ha nem reagálunk erre a helyzetre, a globális tevékenységet összhangba hozva az ökoszisztémák kapacitásával, valamint a vagyon és jövedelem társadalmi szükségletekkel találkozó globális újraelosztásával, akkor ennek eredménye a gazdaság zsugorodásának (decline) vagy összeomlásának.

nak akaratlan és ellenőrizhetetlen folyamata lesz, potenciálisan komoly társadalmi hatásokkal, különösen a leghátrányosabban érintett országokban.

Ezért paradigmaváltásra hívunk fel, a gazdasági növekedés általános és mértéktelen hajszolása helyett a világgazdaság és a nemzetgazdaságok „helyes méretezésének” koncepciójára.

1. Globális szinten a helyes méretezés a világ ökológiai lábnyomának fenntartható szintre való csökkentését jelenti (beleértve a szénlábnyomot is).

2. Azokban az országokban, ahol a fejenkénti lábnyom meghaladja a fenntartható globális szintet, a méretezés az utóbbira való csökkentést jelent, ésszerű időn belül.

3. A súlyos szegénységgel küzdő országokban a méretezés a szegények fogyasztásának minél gyorsabb, de fenntartható emelését jelenti egy tisztességes életet biztosító szintre, inkább helyileg meghatározott nyomorcsökkentési módokat követve, mintsem kívülről oktrojált fejlesztési politikákat.

4. Ez néhány esetben fokozott gazdasági tevékenységet igényel, mégis a jövedelem és vagyon országokon belüli és nemzetek közötti újraelosztása képezi e folyamat lényegesebb részét.

A paradigmaváltás nemnövekedést (degrowth) feltételez a világ gazdagabbik felében.

1. Az a folyamat, amellyel a helyes méretezés elérhető a leggazdagabb országokban és a világgazdaság egészében, a nemnövekedés.

2. A nemnövekedést egy önkéntes átmenetnek definiáljuk az igazságos, részvételen alapuló (participatory) és fenntartható társadalom felé.

3. A nemnövekedés céljai az alapvető emberi szükségletek fedezése és magas szintű életminőség elérése, nemzetek közötti méltányos megosztásban, és egyidejűleg fenntartható szintre csökkentve a világgazdaság ökológiai hatását.

4. A nemnövekedés megkívánja mind a világgazdasági rendszer átalakítását, mind a nemzeti szinten támogatott és gyakorolt gazdaságpolitikák megváltoztatását, lehetővé téve, hogy az abszolút szegénység mérséklésének és végleges felszámolásának folyamata párhuzamosan haladjon a világgazdaság és a fenntarthatatlan nemzetgazdaságok redukációjával (degrow).

5. Ha a gazdaság helyes méretét elértük a redukció során, a cél a stabil állapotú gazdaság („steady state economy”) fenntartása lesz, a fogyasztás viszonylag állandó, enyhén ingadozó szintjével.

6. A nemnövekedés folyamata általában a következőkkel jellemezhető:

- inkább az élet minőségén, mint a fogyasztás mennyiségén van a hangsúly;

- az alapvető emberi szükségletek kielégítése mindenki számára;

- széles körű egyéni és kollektív akciókon, illetve politikákon alapuló társadalmi változások;

- a gazdasági tevékenységtől számottevően kevésbé függés, a szabadidő, az öntevékenység és az ünnepek arányának növekedése, a közösségi érzés erősödése, az egyének és a társadalom egészségének javulása;

- az olyan egyéni tulajdonságok előmozdítása, mint a meditációs készség, kiegyensúlyozottság, kreativitás, rugalmasság, sokoldalúság, jó állampolgárság, nagylelkűség, nem-anyagiasság;

- az olyan elvek szem előtt tartása, mint az igazságosság (méltányosság), részvételi demokrácia, az emberi jogok tisztelete és a kulturális különbségek elismerése.

7. A nemnövekedés felé történő előrelépés sürgős teendőket igényel, hogy a nemnövekedés fogalmát a parlamenti és a nyilvános viták, valamint a gazdasági intézmények főáramába juttassuk; a nemnövekedés gyakorlati bevezetéséhez politikákat és eszközöket kell kidolgozni; új, nem-monetáris mutatókat kell kifejleszteni, hogy azonosítani, mérni és összehasonlítani tudjuk a gazdasági tevékenység hasznait (benefits) és költségeit, annak érdekében, hogy megbecsülhessük, vajon a gazdasági tevékenység változásai hozzájárulnak-e, vagy éppen akadályozzák a társadalmi és környezeti célok elérését.

TARTALOM

<i>Csete László: A vidék és az agrárgazdaság felemelkedéséről.....</i>	231
<i>Biró Szabolcs – Kapronczai István – Székely Erika – Szűcs István: A Nemzeti Vidékstratégia a mezőgazdasági vízgazdálkodás és az öntözésfejlesztés tükrében .....</i>	245
<i>Marselek Sándor – Takácsné György Katalin: A vidék fejlesztésének stratégiája .....</i>	251
TANULMÁNY	
<i>Mészáros Sándor: Nemnövekedés: egy új gazdasági paradigma európai fejleményei.....</i>	259
<i>Seres Antal – Felföldi János – Szabó Márton: Hazai zöldség-gyümölcs TÉSZ-ek kisárutermelőket integráló szerepe a nagy kereskedelmi láncoknak történő értékesítésben .....</i>	266
<i>Jankuné Kürthy Gyöngyi – Juhász Anikó – Stauder Márta – Tunyoginé Nechay Veronika: A kereskedelmi márkák hatása az élelmiszer-termékpályán.....</i>	285
<i>Fehér István – Kujáni Katalin Olga: A vidéki hálózatok tevékenysége az Európai Unióban, kételyek és esélyek.....</i>	296
<i>Kozák János: A hizott liba- és kacsamáj termelése, valamint piaci kihívásai .....</i>	309
<i>Székely Erika: A gazdálkodók képzettsége és a tanácsadás.....</i>	317
SZEMLE	
<i>Szabó Gábor: Kapronczai István: A magyar agrárgazdaság az EU- csatlakozástól napjainkig .....</i>	324
KRÓNIKA	
<i>Csete László: Köszöntjük Glatz Ferenc akadémikust!.....</i>	326
<i>Takácsné György Katalin: Fialat Közgazdászok Országos Találkozója .....</i>	329
<i>Felhívás angol nyelvű különkiadásra!.....</i>	258
<i>Summary .....</i>	331
<i>Contents.....</i>	335